

بررسی عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر انسجام خانوادگی در شهر همدان

اسماعیل بلالی^۱، ناهید بابایی^۲

۲۱-۴۹/

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۸/۱۰

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۷/۱۰

چکیده

از جمله عوامل تأثیرگذار بر انسجام خانوادگی، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی و میزان دینداری است. هدف از تحقیق حاضر بررسی عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر انسجام خانوادگی در بین خانواده‌های شهر همدان بوده است. روش مطالعه حاضر کمی و پیمایشی و جامعه آماری کلیه خانوارهای شهرستان همدان بوده و با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۷۹ محاسبه شده است. روش نمونه‌گیری، ترکیبی از روش‌های خوشه‌ای چند مرحله‌ای، تصادفی و تصادفی سیستماتیک است. داده‌ها نیز، با استفاده از ابزار پرسشنامه‌ی ساخت‌یافته و از طریق یکی از والدین گردآوری شد. در این بررسی برای پی بردن به اعتبار پرسشنامه از اعتبار صوری و برای اندازه‌گیری پایایی تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شد به طوری که تمامی گویه‌ها از سازگاری درونی بالایی یعنی از آلفای ۰/۸۲ برخوردار بودند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که انسجام خانواده‌های همدانی در سطح متوسط می‌باشد. مشخص شد که با افزایش پایگاه اقتصادی- اجتماعی، مقدار رضایت زناشویی و انسجام خانوادگی خانواده‌های همدانی هم افزایش می‌یابد. هم- چنین، یافته‌ها حاکی از آن است که اکثر پاسخگویان در سطح دینداری متوسط به بالا می‌باشند.

واژگان کلیدی: انسجام، انسجام خانوادگی، همدان، دینداری، رضایت زناشویی، پایگاه اقتصادی- اجتماعی.

۱- دکترای جامعه‌شناسی از دانشگاه بوعلی سینا همدان balali_e@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی از دانشگاه بوعلی سینا همدان nb66_basu@yahoo.com

مقدمه:

استمرار و پایداری حیات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی یک جامعه، در گرو انسجام و همبستگی بین اجزاء و عناصر سازنده ساختار اجتماعی است. انسجام، توافق در اهداف، ارزش‌ها و نگرش‌هاست و در فرآیندی اجتماعی متولد می‌شود و محصول کنش عقلانی و مختار آن‌هاست. از سوی دیگر، انسجام، پدیده‌ای نیست که یک بار برای همیشه ایجاد شود، بلکه نیازمند بازسازی و بازتولید مستمر است (ازکیا، ۱۳۸۰: ۲۰). با توجه به اهمیت امر انسجام در جامعه بحث انسجام در خانواده به عنوان یکی از نهادهای مهم جامعه به میان کشیده می‌شود و مراد از آن احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به همدیگر دارند.

نهاد خانواده یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است، چرا که سلامت و یا عدم سلامت جامعه را در دست دارد و در بنای جامعه و حفظ سنت‌ها، ارزش‌ها، روابط خویشاوندی، پرورش کودک، تعادل روانی و عاطفی او نقش مهمی دارد. خانواده زمانی مشکل‌زا می‌شود که نتواند به اهدافش جامعه‌ی عمل بپوشاند، به خصوص، زمانی که از هدف اصلی آن، یعنی گروه اولیه بودن دور شود. شکل طبیعی خانواده آن است که هر یک از اعضاء از لحاظ عاطفی حمایت شوند و این یک حالت ایده آل برای خانواده است (لوئر^۱، ۱۹۹۸). برای اینکه خانواده بتواند کارکردهای اصلی خود را به خوبی ایفا نماید، لازم است امنیت و آرامش در کانون آن رخنه کند. واقعیت این است که در فرآیند چرخه زندگی خانواده، مسایل و مشکلاتی به وجود می‌آید که آرامش آن را برای مدت کوتاهی سلب می‌کند. این مسائل در سطح خرد

---

^۱ Lauer

مربوط به ساختارها و کارکردهای نهاد خانواده و در سطح کلان مربوط به ساختارهای اجتماعی است (ریتزر^۱، ۲۰۰۴).

از آنجا که ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که به شدت در راستای تمایزهای اجتماعی- اقتصادی ساخت یافته قرار دارد و پایگاه اقتصادی- اجتماعی نیز، وسیله یا میدانی است که در عصر حاضر برای تجزیه و تحلیل و شناخت امور اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد و الگوی رفتاری یک گروه را از الگوی رفتاری گروه دیگر، متمایز ساخته و دستیابی به منابع مهم و فرصت‌های زندگی را تعیین می‌کند. (نیومن ۱۹۹۹، به نقل از مظفری و محمدی‌صادق ۱۳۸۹). بنابراین، می‌توان گفت که یکی از عواملی که می‌تواند همگونی و انسجام در خانواده را تحت تأثیر قرار دهد پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده است.

پایگاه اجتماعی، توجه، اعتبار و ارزشی است که جامعه برای نقش اجتماعی فرد، گروه و طبقه اجتماعی قائل است. همچنین، ارتباط نزدیک با وضعیت و موقعیت افراد، گروه‌ها و طبقات در شرایط و روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دارد و مؤخر بر آن شرایط است (آراسته‌خو، ۱۳۸۱: ۲۹۷). دوران سخت اقتصادی می‌تواند تأثیرات و نتایج نامطلوبی برای خانواده داشته باشد از جمله این تأثیرات و نتایج خطر افزایش فروپاشی یا از هم گسیختگی زندگی زناشویی، بی‌نظمی خانواده، صدمات بدنی و جسمی و بی‌تفاوتی نسبت به کودکان را باید نام برد، گرچه درباره فرایندهای علمی که مشکلات اقتصادی را به روابط خانوادگی مرتبط می‌سازد اطلاع زیادی در دست نیست. افزایش و سنگینی فشارهای اقتصادی مسائل مربوط به تأمین مالی را پیش نظر می‌آورد و در بسیاری از خانواده‌ها باعث ایجاد دلسردی، خشم و افسردگی می‌شود.

^۱ Ritzer

علاوه بر این، شکی نیست که یکی دیگر از عوامل مؤثر بر رفتار و نگرش انسان‌ها در جوامع گوناگون دینداری است. دینداری از مفاهیمی است که پژوهشگران علوم اجتماعی به آن بسیار توجه کرده‌اند. هدن^۱ (۱۹۸۳)، معتقد است که دینداری عامل اساسی اجتماعی شدن و انسجام فکری، عملی و جهت‌گیری در رفع مشکلات، پدیده‌ها و مسائل اجتماعی است (آزاد ارمکی و بهار، ۱۳۷۷: ۱۶۰). در واقع، مذهب می‌تواند از طریق حمایت از ارزش‌ها، فعالیت‌های خانواده و از طریق تسهیل در امر سازگاری با مشکلات زندگی، زندگی را جذاب‌تر کند.

برخی از شواهدی که نشان‌دهنده‌ی در تهدید قرار داشتن انسجام خانواده در شهر همدان است بدین صورت می‌باشد که: طبق آمار سال ۱۳۹۰-۹۱، در شهر همدان حدود ۲/۷ درصد در آمار ازدواج و ۳/۳ درصد در آمار طلاق افزایش داشته است و در مجموع نرخ طلاق در استان یک به ۷/۵ است، یعنی از هر ۷/۵ ازدواج، یک مورد به جدایی می‌کشد (کیهان، ۱۳۹۱: ۱۱). هم‌چنین، آمار نشان می‌دهد بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۱، تعداد ۱۵۲ مورد فرار فرزندان از منزل وجود داشته است. این آمارها در همدان می‌تواند زنگ خطری برای انسجام خانواده‌ها باشد که به طبع پیامدهای جبران‌ناپذیری را به دنبال دارد.

بنابراین، مسأله اصلی این تحقیق، ارائه تحلیلی جامعه‌شناختی از عوامل تأثیرگذار بر انسجام خانوادگی است. از جمله سؤال‌های اصلی این پژوهش این می‌باشد که پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی و دینداری چه رابطه‌ای با انسجام خانوادگی دارد؟

با توجه به اینکه پژوهش‌های مختلفی در حوزه‌ی انسجام خانواده صورت گرفته، اما محقق نتوانسته است به پژوهشی که به طور هم‌زمان به بررسی جامعه‌شناختی

^۱ Haddon

انسجام خانواده و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن پرداخته است، دست یابد. همچنین، این پژوهش به این دلیل حائز اهمیت است که عوامل را با توجه به مباحث جامعه-شناسی بررسی و شناسایی می‌کند. اگر چه اهمیت این موضوع بر کارشناسان پوشیده نیست، با این وجود، مواردی که در پی می‌آید، ضرورت پرداختن به این بحث را روشن‌تر می‌سازد:

در نگاه نخست، باید عنوان کرد که برخی از مناسبات خانوادگی و رفتارهای اجتماعی اعضای خانواده که همواره مورد مشاهده قرار می‌گیرد، نیازمند تحلیل است. امروزه پایگاه اجتماعی و اقتصادی خانواده به عنوان یکی از ملاک‌های اصلی شکل‌گیری هویت و رفتار فردی به شمار می‌آید چرا که بسیاری از نیازهای مادی و نیز روحی و روانی افراد با توجه به جایگاه والدین در این زمینه‌ها تأمین می‌شود و با توجه به اینکه فرد در محیط خانواده پرورش می‌یابد لذا افراد بر اساس این معیارها (پایگاه اجتماعی - اقتصادی) رفتارها و کنش‌های خود را شکل می‌دهند. با نگاهی به تحقیقات انجام گرفته در حوزه خانواده مشخص می‌شود که این تحقیقات بیشتر پیرامون مسائلی همچون اعتیاد، طلاق و... صورت گرفته‌اند. دوم اینکه، بررسی تأثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی بر روی رضایت زناشویی و انسجام خانوادگی، در پژوهش‌های آینده‌نگرانه بسیار مؤثر است و می‌تواند تصویری از مسائل و مشکلات و ظرفیت‌های آینده‌ی خانواده‌ها را پیش روی ما نهد.

در نگاه بعدی، این پژوهش نشان می‌دهد که خانواده، چقدر نسبت به تنظیم عملکرد خود با آموزه‌های دینی، حساس بوده و اصولاً تا چه اندازه دلالت‌های عقیدتی و ارزشی‌اش بر رفتارهای خانواده در عرصه‌ی زندگی روزمره تأثیرگذار است.

در واقع، خانواده اولین پایه‌گذار شخصیت و ارزش‌ها و معیارهای فکری است که نقش مهمی در تعیین سرنوشت و سبک و خط‌مشی زندگی آینده فرد دارد (جوانمرد،

۱۵:۱۳۹۰). بنابراین، کاملاً واضح است که پژوهش در مورد آن بسیار مورد نیاز و ضروری است و در آخر می‌توان عنوان کرد که این یک پژوهش کاربردی است و در صورت امکان می‌تواند گوشه‌ای از مشکلات مربوط به خانواده‌ها را هموار کند. در این پژوهش دیدگاه‌ها و نظریه‌های مربوط به انسجام خانواده، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، رضایت زناشویی و دینداری را می‌توان به چند دسته‌ی کلی تقسیم کرد:

۱. نظریه‌های انسجام خانواده

السون^۱ (۱۹۹۹)، مدل خود را در مورد خانواده بر اساس تئوری سیستمی مطرح نمود، وی خانواده را در قالب سه بعد بررسی می‌نماید: الف) انسجام خانوادگی ب) انعطاف‌پذیری خانواده ج) ارتباطات در خانواده. او در مورد بعد انسجام خانوادگی قائل به چهار سطح: ۱) رهاشده (۲) جدا (۳) مرتبط (۴) گرفتار، است که در خصوص این چهار سطح، وی معتقد است که سطح ایده‌آل انسجام خانوادگی، سطوح میانی یعنی سطح مرتبط و سطح مجزا می‌باشد. بعد انعطاف‌پذیری خانوادگی نیز دارای چهار سطح می‌باشد: ۱) خشک (۲) نظام‌دار (۳) منعطف (۴) آشفته. و بنابر نظر السون، خانواده‌هایی متعادل‌اند که انعطاف‌پذیری آنان در سطح متوسط باشد، یعنی خانواده‌های منعطف و نظام‌دار. وی بعد ارتباط در خانواده را کلید اصلی یک خانواده خوب یا از هم پاشیده می‌داند و از نظر او دو ویژگی ارتباطات در خانواده عبارت‌اند از: ارتباط مثبت و قدردانی و محبت. اپستین^۲ و همکارانش نیز، یک مفهوم جدید با نام رابطه یا درگیری عاطفی را که شبیه به تعریف مفهوم «انسجام» اولسون (۱۹۸۳) می‌باشد، اضافه کردند. طبق تعریف اپستین «درگیری عاطفی» یعنی، «حدی که خانواده علاقه را بروز می‌دهد و فعالیت‌های شخصی و علایق فردی اعضا

^۱ Olson

^۲ Epstein

خانواده را ارزش می‌نهد». شش سطح این رابطه مشخص شدند و عبارتند از: فقدان رابطه، رابطه‌ی فاقد احساسات، رابطه‌ی خود شیفتگی، رابطه‌ی همدلی، رابطه‌ی بیش از حد و رابطه‌ی همزیستی. موس^۱ نیز انسجام را با این عنوان به کار برده است «میزانی که افراد خانواده در خانواده درگیر و متعهد بوده و با هم مشارکت دارند و برای یکدیگر مفید و پشتیبان هستند» (باربر و بوهلر، ۱۹۹۶: ۴۳۳-۴۴۴).

۲. دیدگاه‌های مربوط به فشار اقتصادی و رضایت زناشویی

مازلو نیازهای اساسی انسان را در ۵ دسته طبقه‌بندی نموده است و در میان این نیازها به نوعی سلسله مراتب اشاره دارد و مدعی است که بروز هر دسته از این نیازها صرفاً به دنبال ارضا شدن نیازهای اساسی‌تر و فروتر از خود ممکن است (مازلو، ۱۳۶۷: ۱۱). به نظر وی اگر نیازهای طبقات پایین برآورده شود فرد از لحاظ جسمانی و عاطفی احساس امنیت می‌کند و اگر همه نیازهای فرد برآورده شود، به خودشکوفایی رسیده و می‌تواند رضایت کامل را تجربه کند. در این وضعیت فکری و یا ساختار شخصیت است که مفهوم رضایت از حد متعارف و زندگی روزمره تجاوز کرده و به مفهومی عام و جهانی و مقوله‌ای پایدار و فراگیر تبدیل می‌شود (محسنی و دیگری، ۱۳۸۲: ۱۴).

هاکینز نیز رضایت زناشویی را یک خصوصیت فردی زن و شوهر تلقی می‌کند که نگرشی مثبت و لذت‌بخش است که زن و شوهر از جنبه‌های مختلف روابط زناشویی خود دارند و نارضایتی زناشویی در واقع نگرش منفی و ناخوشایندی از جنبه‌های مختلف زناشویی است (به نقل از بنی فاطمه و تیمور لویی، ۱۳۸۸) و فشارهای اقتصادی هم رابطه غیرمستقیمی با ارزیابی زوجین از زندگی زناشویی‌شان دارد به طوری که بیش‌ترین تاثیر نامطلوب را بر نقش اجتماعی شوهر و هویت او

^۱ Mousse

داشته و در نتیجه احتمال دارد که منفی‌گری او را در کنش متقابل با خانواده تشدید کند. لایکر و الدر^۱ (۱۹۸۳)، معتقدند که مشکلات مزمن اقتصادی، دریافت مساعدت‌های دولتی و باقی ماندن در یک سطح درآمد پایین رابطه‌ای قوی هم از نظر زمانی و هم از نظر پیش‌بینی آینده با تنش زندگی زناشویی دارد و تنش‌های زندگی زناشویی با میزان بالاتری از عدم انسجام زندگی زناشویی مرتبط است. کاهش رفتار گرم از طرف شوهران که هم‌زمان با فشارهای اقتصادی است دارای تأثیر منفی روی کیفیت زندگی زناشویی می‌باشد (چلبی ۱۳۸۰).

از نظر بلاو و ولف^۲ منابع قدرت در خانواده می‌تواند؛ تحصیلات، شغل و قدرت مالی، علاقه و وابستگی زوجین و جذابیت فرد برای همسر باشد (به نقل از مهدوی و صبوری ۱۳۸۲). به نظر کالینز^۳ (۱۹۹۸)، نیز منابع قدرت در خانواده شامل: وضعیت اشتغال زوجین، موقعیت‌های جنسی، میزان درآمد و میزان تحصیلات هر کدام از آن‌ها می‌باشد (عنایت و همکاران ۱۳۹۰).

در واقع، برخی از جامعه‌شناسان از جمله، پارسونز، مارکس و دارندورف و... اساس قدرت را در منابع می‌دانند که فرد آن را در اختیار دارد یا آن را کسب می‌نماید. بنابراین فرض اساسی در نظریه منابع این است که فرد منابع و امکاناتی را در اختیار دارد که جهت رسیدن به اهداف و نیازها و خواسته‌ها و علائقش مهم است و می‌تواند بر روی دیگران که اهداف و نیازها و خواسته‌های مشابهی دارند اثر بگذارد و در برابر اهداف و خواسته‌های دیگرانی که چنین منابعی را در اختیار ندارند مانع ایجاد کند، که می‌توان آن را نوعی اعمال قدرت دانست. در خانواده هم اهداف، نیازها و خواسته‌های متعددی برای زن و شوهر وجود دارد که هر یک به تناسب

^۱ Laykr& Elder

^۲Belav& wolf

^۳ Collins

میزان منابع در اختیار، می تواند آن‌ها را تحقق بخشد (اعزازی، ۱۳۸۱: ۸۱). به اعتقاد بلاو و ولف (۱۹۶۰)، وقتی منابع اقتصادی- اجتماعی زن و شوهر از جمله تحصیلات، درآمد و منزلت شغلی مورد مقایسه قرار می‌گیرد، هر چه اختلاف بین آن‌ها بیشتر باشد، اختلاف قدرت بین زن و مرد در خانواده هم بیشتر است (توسلی و مدیری، ۱۳۸۹). یکی از عوامل قدرت می‌توان شغل زن باشد که منجر به کسب درآمد و به تبع آن کاهش وابستگی وی به مرد می‌گردد. به اعتقاد میشل شغل زن موجب کاهش قدرت شوهر و برابر زوجین در تصمیم‌گیری‌ها است، که خود مبین پایگاه اقتصادی زن در زندگی زناشویی می‌باشد (میشل، ۱۳۵۴: ۱۹۴).

در سایه کسب تحصیلات نیز فرد قابلیت ارتباط با دیگران را فرا می‌گیرد. تحقیقات مشخص کرده است که مردان به واسطه تحصیلات بیشتر در زمینه برقراری ارتباط دارای حاکمیت هستند، در صورتیکه زنان با مردان در خانواده تحصیلات مشابهی داشته باشند و در آن صورت توازن قدرت بین آن‌ها برقرار می‌گردد. در سایه تحصیلات، فرد شایستگی‌هایی را پیدا می‌کند که نمی‌تواند آن را نادیده گرفت (اعزازی، ۱۳۸۱: ۵۴).

۳. دیدگاه‌های مربوط به مذهب

عامل مهم دیگری که در انسجام خانواده مؤثر است، مذهب می‌باشد که از طریق حمایت از ارزش‌ها، فعالیت‌های خانواده و از طریق تسهیل در امر سازگاری با مشکلات زندگی ممکن است که ازدواج را جذاب‌تر کند. فرگوسن و هارود اشاره کرده‌اند خانواده‌هایی که دارای مشخصه «پایبندی مذهبی» بالایی هستند کمتر متمایل به فروپاشی هستند (فرگوسن و دیگران^۱، ۱۹۸۴: ۵۴۷-۵۴۰). ویلکینسون^۲ می‌گوید

^۱ Fergusson

^۲ Wilkinson

«پایبندی مذهبی تأثیر مستقیم روی عاطفه خانواده مستقل از فعالیت‌های خانواده دارد» (فایلسینگر و ویلسون، ۱۹۸۴: ۶۶۴).

لوینگر^۱ (۱۹۷۶) نیز، در نظریات خود الزام مذهبی را به همراه مفهوم دیگری که آن را «تعهد نسبت به پیوند خانوادگی» نامید به عنوان مانعی بر سر راه طلاق می‌شناخت (به نقل از چلبی ۱۳۸۰). واضح است که آشنایی دینی به بهبود روابط بین فردی و انسجام جامعه و خانواده در سطوح مختلف منجر می‌شود.

هدف پژوهش:

هدف اصلی این مطالعه، بررسی عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر انسجام خانوادگی در شهر همدان است.

فرضیات پژوهش

۱. انتظار می‌رود با بالا رفتن پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی بالاتر رفته، میزان انسجام خانوادگی نیز افزایش یابد.
۲. دینداری با انسجام خانوادگی رابطه مستقیمی دارد.

روش پژوهش:

روش مطالعه حاضر پیمایشی و کمی از نوع مقطعی است.

جامعه آماری و حجم نمونه پژوهش:

جامعه آماری این تحقیق خانواده‌های دارای فرزند دانش‌آموز شش سال به بالاتر شهر همدان می‌باشند، که مطابق آخرین سرشماری نفوس و مسکن برابر با ۳۴۵۹۷ خانوار بوده‌اند که از بین این تعداد خانوار، ۳۷۹ نفر از خانواده‌هایی که حداقل دارای یک فرزند دانش‌آموز هستند انتخاب می‌شوند. برای انتخاب حجم نمونه در داخل

^۱ Luinger

جامعه‌ی آماری از فرمول عمومی کوکران، در حالتی که حجم جامعه‌ی آماری معلوم باشد (که در آن احتمال وجود صفت و عدم وجود صفت ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود) استفاده شده است.

ابزار و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

داده‌ها توسط والدین و با استفاده از ابزار پرسشنامه‌ی محقق ساخته و پرسشنامه اولسون در رابطه با انسجام خانواده و پرسشنامه رضایتمندی زناشویی اینریچ تکمیل و گردآوری شده‌اند. در این پژوهش گویه‌های هر متغیر با استفاده از طیف پنج قسمتی لیکرت (کاملاً درست، تا حدودی درست، بی‌نظم، تا حدودی نادرست، کاملاً نادرست) و (خیلی زیاد، زیاد، کم، متوسط و اصلاً) نمره‌گذاری و عملیاتی شده است.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS پردازش و تجزیه و تحلیل خواهد شد. یافته‌ها در دو سطح توصیف و تحلیل ارائه خواهد شد. همچنین، در این پژوهش با توجه به سطح سنجش متغیرهای مورد بررسی، از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و آمار توصیفی استفاده شده است.

روایی و پایایی متغیرها:

در این بررسی برای پی‌بردن به اعتبار پرسشنامه از اعتبار صوری^۱ استفاده شد. اعتبار صوری را می‌توان ناشی از میزان توافق چند متخصص دانست. در این راستا، پرسشنامه‌ی تدوین شده به استاد راهنما و استاد مشاور که بر موضوع تحقیق اشراف داشتند ارائه شد تا نظرات خود را در خصوص تأیید یا عدم تأیید آن اعلام نمایند.

---

^۱ Face validity

در این تحقیق برای اندازه‌گیری پایایی تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده کرده‌ایم. مقدار آلفای کرونباخ بین ۰-۱ در نوسان بوده، هر چقدر مقدار آن به سمت ۱ میل کند یا نزدیک شود، بیانگر هماهنگی درونی گویه‌ها با متغیر مورد نظر است و وسیله اندازه‌گیری نیز به همان نسبت دارای روایی بالا خواهد بود. به همین منظور ابتدا در قالب آزمون مقدماتی برای سنجش درستی گویه‌ها و معرف‌های گنجانده شده در پرسش‌نامه در چهار محله متفاوت (استادان، جولان، باباطاهر و اعتمادیه) در شهر همدان به صورت تصادفی انتخاب شد و تعداد ۴۰ پرسش‌نامه در بین خانوارهای انتخاب شده توزیع و نتایج به‌دست آمده در سطح نمونه مورد نظر مورد بررسی قرار گرفت. بعد از محاسبه پایایی، سوالاتی که باعث پایین آمدن پایایی کل می‌شدند، حذف شدند.

جدول ۱) میزان پایایی شاخص‌های تحقیق

ضریب آلفا	نام متغیرها
۰/۷۹	دینداری
۰/۸۳	رضایت زناشویی
۰/۸۲	آلفای کل

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، گویه‌ها از سازگاری درونی بالایی برخوردار هستند، بنابراین به همین ترتیب در پرسشنامه نهایی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

یافته‌های پژوهش:

۱) یافته‌های توصیفی

داده‌های پژوهش در دو بخش توصیف خواهند شد. در بخش اول ابتدا به توصیف متغیرهای زمینه‌ای تحقیق در قالب آمار توصیفی پرداخته می‌شود و سپس به آمار استنباطی شامل آزمون فرضیه و پاسخگویی به سوالات پژوهش، با استفاده از تکنیک‌های آماری موجود در نرم افزار SPSS و ارائه تعمیم‌های تجربی خواهیم پرداخت و در ادامه نتایج به دست آمده از آن‌ها نشان داده خواهد شد.

الف) توصیف مشخصات جمعیتی پاسخگویان:

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بیش‌ترین درصد مربوط به سن پاسخگویان به هنگام بررسی در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار دارند که در کل ۴۳/۸ درصد جمعیت نمونه را تشکیل می‌دهند. در این میان، ۴۲/۳ درصد پاسخگویان را مردان و ۵۷/۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. اکثر پاسخگویان متأهل می‌باشند که حدود ۹۶/۶ درصداند.

جدول (۲) مشخصات جمعیتی پاسخگویان

درصد	فراوانی	ویژگی	
۱۲/۱	۴۶	۲۰ تا ۳۰	سن:
۴۳/۸	۱۶۳	۳۱ تا ۴۰	
۳۰/۳	۱۱۵	۴۱ تا ۵۰	
۱۴/۵	۵۵	بالای ۵۰	
۱۰۰	۳۷۹	کل	
۴۲/۳	۱۶۰	مرد	جنسیت:
۵۷/۷	۲۱۸	زن	
۱۰۰	۳۷۹	کل	

۹۶/۶	۳۶۶	متأهل	وضعیت تأهل:
۰/۸	۳	مطلقه	
۲/۸	۱۰	بیوه	
۱۰۰	۳۷۹	کل	

ب) مشخصات اقتصادی - اجتماعی پاسخگویان

جدول (۳) توزیع پاسخگویان را بر حسب مشخصه‌های اقتصادی - اجتماعی آن‌ها نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که از لحاظ سطح تحصیلات نشان از عمومیت سوادآموزی در میان جمعیت نمونه دارد. در این میان تنها ۷/۴ درصد پاسخگویان را افراد بی‌سواد تشکیل داده‌اند. از طرفی همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، بیش‌تر پاسخگویان از لحاظ سطح تحصیلات در طبقه‌ی ابتدایی و راهنمایی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که نیمی از پاسخگویان به هنگام انجام مطالعه شاغل بوده‌اند (۴۷ درصد). از طرفی ۱۸/۲ درصد نیز عنوان کرده‌اند که غیر شاغل هستند. بر اساس جدول (۳) از لحاظ هزینه، میانگین هزینه پاسخگویان برابر با ۹۷۲۰۰۰ هزار تومان بوده است. از لحاظ دسته‌بندی پاسخگویان بر اساس هزینه، همان‌طور که در جدول آمده است، بیش‌تر پاسخگویان در طبقه‌ی متوسط به پایین هزینه قرار دارند. این میزان ۳۳ درصد جمعیت نمونه را تشکیل می‌دهد. از طرفی، ۲۱/۹ درصد جمعیت با هزینه بالا در زندگی طبقه‌بندی شده‌اند. از لحاظ درآمدی نیز، میانگین درآمد پاسخگویان برابر با ۱.۱۹۳۰۰۰ هزار تومان بوده است. از لحاظ دسته‌بندی نیز، همان‌طور که در جدول (۳) آمده، بیشتر پاسخگویان در طبقه‌ی متوسط به پایین درآمد قرار دارند. این میزان ۳۲/۵ درصد جمعیت نمونه را تشکیل می‌دهد. از طرفی ۲۶/۶ درصد جمعیت با درآمد بالا طبقه‌بندی شده‌اند. هم‌چنین، حدود ۶۴/۴ درصد پاسخگویان دارای مسکن شخصی می‌باشند. بر اساس داده‌های به دست آمده؛ بیش -

ترین افراد در منطقه پایین شهر قرار داشته‌اند که حدود ۴۷/۸ درصد می‌باشند و این به دلیل زیاد بودن تعداد خانوارها در این مناطق میباشد. در کل این پرسشنامه در بین چهار منطقه شهر همدان یعنی؛ از هر منطقه سه محله که کلاً ۱۲ محله شد و به صورت تصادفی ۵ محله در مناطق پایین شهر، ۳ محله در مناطق متوسط و ۴ محله

جدول (۳) مشخصه‌های اقتصادی-اجتماعی پاسخگویان

درصد	فراوانی	ویژگی
۷/۴	۲۸	سطح تحصیلات پاسخگو: بی-
۳۶/۴	۱۳۸	سواد
۳۳/۲	۱۲۶	ابتدایی
۱۲/۴	۴۷	وراهنمایی
۱۰/۶	۳۷۹	دیپلم
۱۰۰		فوق دیپلم
		لیسانس و بالاتر
		کل
۴۷	۱۷۸	وضعیت اشتغال پاسخگو: شاغل
۱۸/۲	۶۹	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی غیر شاغل
۳۴/۸	۱۳۲	بیکار، بازنشسته و خانه‌دار
۱۰۰	۳۷۹	کل
۲۶/۶	۱۰۱	میزان هزینه ماهیانه: پایین
۳۳	۱۲۵	متوسط به
۲۱/۹	۸۳	پایین
۱۸/۵	۷۰	بالا

۱۰۰	۳۷۹	پاسخ نداده	
		کل	
۱۷/۷	۶۷	میزان درآمد ماهیانه: پایین	
۳۲/۵	۱۲۳	متوسط به پایین	
۲۶/۶	۱۰۱	بالا	
۲۳/۲	۸۸	پاسخ نداده	
۱۰۰	۳۷۹	کل	
۱۱۹۳۰۰۰		میانگین درآمد	
۹۷۲۰۰۰		میانگین هزینه	
۶۴/۴	۲۴۴	شخصی	نوع مسکن:
۳۵/۶	۱۳۵	استیجاری	
۱۰۰	۳۷۹	کل	
۴۷/۸	۱۸۱	پایین شهر	نوع منطقه زندگی:
۲۶/۴	۱۰۰	منطقه متوسط شهر	
۲۵/۹	۹۸	بالای شهر	
۱۰۰	۳۷۹	کل	

نیز در مناطق بالای شهر انتخاب شدند. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که بیش‌تر پاسخگویان به ترتیب بین ۱ تا ۵ و ۶ تا ۱۰ سال است که در محلات مورد نظر ساکن هستند.

مقادیر جدول (۴) گویای آن است که حدود ۳۳ درصد از پاسخگویان نمونه‌ی آماری به لحاظ پایگاه اقتصادی - اجتماعی در سطح متوسط به پایین و حدود ۳۲/۲ درصد متوسط به بالا می‌باشند. اگر چه نسبت پاسخگویانی که دارای پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین می‌باشند، نیز قابل توجه است.

ج) تحلیل وضعیت انسجام خانوادگی

السون (۱۹۹۹) در مورد بعد انسجام خانوادگی قائل به چهار سطح مختلف است، از انسجام خانوادگی کم تا انسجام خانوادگی زیاد. این سطوح عبارتند از: ۱) رهاشده، ۲) جدا، ۳) مرتبط و ۴) گرفتار.

جدول ۴) پایگاه اقتصادی- اجتماعی پاسخگویان

پایگاه	فراوانی مطلق	درصد
پایین	۶۲	۱۶/۴
متوسط به پایین	۱۲۵	۳۳
متوسط به بالا	۱۲۲	۳۲/۲
بالا	۷۰	۱۸/۴
کل	۳۷۹	۱۰۰

طبق جدول (۵) خانواده‌های همدانی به طور متوسطی در سطح رها شده و به طور بالایی در سطح گرفتار می‌باشند، که می‌تواند یک زنگ خطر باشد.

جدول ۵) درصد سطوح انسجام خانوادگی

سطوح انسجام	سطح رهاشده	سطح جدا	سطح مرتبط	سطح گرفتار
پایین	۱۲/۷	۲۱/۱	۱۸/۵	۱۸/۲
متوسط به پایین	۳۲/۷	۳۴/۳	۳۸/۵	۲۱/۱
متوسط به بالا	۳۲/۵	۲۷/۷	۲۶/۶	۵۹/۶
بالا	۲۲/۲	۱۶/۹	۱۶/۴	-
کل			۳۷۹	

۲) آمار استنباطی

الف) فرضیه اول:

با بالا رفتن پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی بالاتر رفته، میزان انسجام خانوادگی نیز افزایش می‌یابد. برای آزمون این فرضیه با استفاده از رگرسیون خطی، سه نوع رابطه بین ۱- پایگاه اقتصادی- اجتماعی و رضایت زناشویی، ۲- پایگاه اقتصادی- اجتماعی و انسجام خانوادگی و ۳- رضایت زناشویی و انسجام خانوادگی گرفته می‌شود.

رابطه بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی و رضایت زناشویی

از نظر مازلو برخورداری نیازهای فرد موجب احترام و منزلت می‌شود. به طوری که فرد با برخورداری از پایگاه اقتصادی- اجتماعی بالا موجب یافتن و کسب احترام و منزلت در روابط اجتماعی می‌شود، این نیز به نوبه خود موجب رضایت در فرد می‌شود. لایکر و الدر نیز معتقدند که مشکلات مزمن اقتصادی و باقی ماندن در یک سطح درآمد پایین رابطه‌ای قوی هم از نظر زمانی و هم از نظر پیش بینی آینده با تنش زندگی زناشویی دارد و تنش‌های زندگی زناشویی با میزان بالاتری از عدم انسجام زندگی مرتبط است. با توجه به این رویکرد می‌توان گفت که پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر روی رضایت زناشویی تأثیر مستقیمی دارد. بر اساس جدول (۶) مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۹ درصد است که نشان می‌دهد متغیر مستقل پایگاه اقتصادی- اجتماعی توانسته است ۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته رضایت زناشویی را تبیین کند. و طبق جدول (۷) نیز، در این رابطه مقدار بتا $0/۳۱۶$

است. یعنی با افزایش یک انحراف استاندارد در پایگاه اقتصادی- اجتماعی ۰/۳۱۶ رضایت زناشویی افزایش پیدا می کند.

جدول ۶ خلاصه مدل

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه	مدل
۶/۹۴۵۳۱	۰/۰۹۸	۰/۱۰۰	۰/۳۱۶	۱

جدول ۷ ضریب رگرسیونی

مدل	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	T حضور نسبی متغیر مستقل در مدل	سطح معنی داری
	b	خطای استاندارد	B		
عدد ثابت	۲۷/۴۷۰	۰/۳۶۰		۷۶/۳۸۶	۰/۰۰۰
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۵/۱۸۲	۰/۸۰۷	۰/۳۱۶	۶/۴۱۸	۰/۰۰۰

رابطه بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی و انسجام خانوادگی

با توجه به جدول (۸) می توان گفت که پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر روی انسجام خانوادگی تاثیر گذار است به طوری که مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۸

درصد است که نشان می‌دهد متغیر مستقل پایگاه اقتصادی- اجتماعی توانسته است ۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته انسجام خانوادگی را تبیین کند و بر اساس جدول (۹) نیز، در این رابطه مقدار بتا ۰/۲۹۹ است.

جدول ۸ خلاصه مدل

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۱	۰/۲۹۹	۰/۰۸۹	۰/۰۸۷	۸/۱۲۸۶۱

جدول ۹ ضریب رگرسیونی

مدل	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	T حضور نسبی متغیر مستقل در مدل	سطح معنی‌داری
	b	خطای استاندارد	B		
عدد ثابت	۴۹/۵۰۱	۰/۴۱۸		۱۱۸/۵۵۵	۰/۰۰۰
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۰/۶۳۵	۰/۱۰۴	۰/۲۹۹	۶/۰۸۳	۰/۰۰۰

رابطه بین رضایت زناشویی و انسجام خانوادگی

بر اساس جدول (۱۰)، رضایت زناشویی بر روی انسجام خانوادگی تأثیر می‌گذارد، به طوری که مقدار ضریب تعیین تعدیل شده آن برابر با ۳۴ درصد است که حاکی از این است که متغیر مستقل رضایت زناشویی توانسته است ۳۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته انسجام خانوادگی را تبیین کند و طبق جدول (۱۱) نیز، در این رابطه مقدار بتا ۰/۵۹۰ است.

جدول ۱۰ خلاصه مدل

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۱	۰/۵۹۰	۰/۳۴۹	۰/۳۴۷	۶/۷۵۸۰۴

جدول ۱۱ ضریب رگرسیونی

مدل	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	T حضور نسبی متغیر مستقل در مدل	سطح معنی - داری
	b	خطای استاندارد	B		
عدد ثابت	۳۱/۱۷۰	۱/۳۶۲		۲۲/۸۷۷	۰/۰۰۰
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰/۶۷۵	۰/۰۴۸	۰/۵۹۰	۱۴/۰۸۸	۰/۰۰۰

در کل می‌توان عنوان کرد که نتایج جداول (۶) تا (۱۱)، دیدگاه لاک (۱۹۵۱)، مبنی بر مهم بودن تأمین اقتصادی و کفایت اقتصادی به عنوان تعیین‌کننده‌ی اصلی در رضایت و دیدگاه ترمان لیستی نیز مبنی بر اینکه درآمد ناکافی سبب عدم انسجام در خانواده است، را مورد تأیید قرار می‌دهد.

در آخر، می‌توان عنوان کرد که این فرضیه که انتظار می‌رود با بالا رفتن پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی بالاتر رفته، میزان انسجام خانوادگی نیز افزایش یابد، تأیید می‌شود.

ب) فرضیه دوم

دینداری با انسجام خانوادگی رابطه مستقیمی دارد.

در این بخش، به بررسی ارتباط متغیر میزان دینداری والدین به عنوان متغیر مستقل با انسجام خانوادگی می‌پردازیم. چون که متغیر وابسته و مستقل در سطح فاصله‌ای‌اند، برای بررسی ارتباط آن‌ها و میزان اثرگذاری متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود.

با توجه به نتایج بدست آمده از ماتریس همبستگی جدول (۱۲)، می‌توان گفت که بین میزان دینداری و انسجام خانوادگی رابطه وجود دارد. از طرفی، مقدار این رابطه در حد متوسطی می‌باشد. بدین معنی که با بالا رفتن سطح میزان دینداری در بین والدین، میزان انسجام خانوادگی هم به نسبت متوسطی بالا می‌رود. بر اساس جدول (۱۳) نیز، مشخص شد که در رابطه با ابعاد دینداری بعد عمل به وظایف دینی از بقیه ضعیف‌تر است و سطح متوسط به پایینی قرار دارد.

جدول ۱۲ همبستگی بین انسجام خانوادگی و میزان دینداری

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
انسجام خانوادگی میزان دینداری	* ۰/۲۰۷	۰/۰۰۰	۳۷۹

جدول ۱۳ فراوانی و درصد میزان ابعاد دینداری

ابعاد دینداری والدین		بعد نمودهای اجتماعی		بعد باورها و اعتقادات مذهبی		بعد التزام و عمل به وظایف مذهبی	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پایین	۶۴	۱۶/۹	۵۸	۱۵/۳	۶۱	۱۶/۱	
متوسط به پایین	۱۱۲	۲۹/۵	۱۰۸	۲۸/۵	۱۵۵	۴۰/۹	
متوسط به بالا	۱۳۳	۳۵/۱	۱۶۵	۴۳/۵	۸۸	۲۳/۲	
بالا	۷۰	۱۸/۵	۴۸	۱۲/۷	۷۵	۱۹/۸	
کل	۳۷۹		۳۷۹		۳۷۹		

بحث و نتیجه گیری:

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی تاثیر گذار بر انسجام خانوادگی در شهر همدان به انجام رسیده است. یافته‌های توصیفی نشان داد که بیش تر پاسخ‌گویان در طبقه دوم گروه سنی یعنی گروه ۳۱ تا ۴۰ سال قرار دارند که در کل ۴۳/۸ درصد جمعیت نمونه را تشکیل می‌دهند که ۴۲/۳ درصد آن‌ها را مردان و ۵۷/۷ درصد را نیز زنان تشکیل می‌دهند. حدود ۹۶/۶ درصد آن‌ها متأهل بودند. بیشتر پاسخ‌گویان از لحاظ سطح تحصیلات در طبقه ابتدایی و راهنمایی قرار گرفته‌اند. حدود ۵۰/۸

درصد آن‌ها شاغل بوده‌اند. میانگین هزینه و درآمد آن‌ها به ترتیب ۱۹۰۰۰۰۰ و ۲۱۰۰۰۰۰ هزار تومان بوده است و حدود ۶۴/۴ درصد دارای مسکن شخصی بوده‌اند. در آخر بایستی این را عنوان کرد که بیشتر خانواده‌های همدانی در پایگاه اقتصادی- اجتماعی متوسط به بالا قرار دارند که حدود ۳۲/۲ درصد می‌باشد. نتایج تحلیل پژوهش حاضر حاکی از آن است که به طور متوسطی خانواده‌های همدانی در سطح رها قرار دارند که این می‌تواند یک زنگ خطر باشد بنابراین، بایستی برای گذر از سطح جدا و رها شده به سوی سطح مرتبط که در حال حاضر می‌تواند سطحی مناسب برای انسجام خانواده‌ها باشد، عوامل مؤثر بر آن را شناسایی کنیم. با توجه به یافته‌های به دست آمده از این پژوهش، از جمله عواملی که می‌تواند سطح انسجام خانواده‌ها را به سمت انسجام در سطح مرتبط هدایت کند، مشارکت هر چه بیش‌تر خانواده‌ها و گسترش روابط افقی کنترل شده و ایجاد فضای همدلانه در خانواده است.

پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر رضایت زناشویی مؤثر است و با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر پایگاه اقتصادی- اجتماعی، مقدار رضایت زناشویی شهروندان همدانی به مقدار ۰/۳۱۶ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد. از نظر مازلو بر خورداری نیازهای فرد موجب احترام و منزلت می‌شود. به طوری که فرد با بر خورداری از پایگاه اقتصادی- اجتماعی بالا موجب یافتن و کسب احترام و منزلت در روابط اجتماعی می‌شود این نیز به نوبه خود موجب رضایت در فرد می‌شود.

هم‌چنین، پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر انسجام خانوادگی مؤثر است و با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر پایگاه اقتصادی- اجتماعی، مقدار انسجام خانوادگی شهروندان همدانی به مقدار ۰/۲۹۹ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد. علاوه بر این،

نتایج پژوهش نشان داد که رضایت زناشویی نیز بر روی انسجام خانوادگی مؤثر است و با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر رضایت زناشویی، مقدار انسجام خانوادگی شهروندان همدانی به مقدار ۰/۵۹۰ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد.

لایکر و الدر نیز معتقدند که مشکلات مزمن اقتصادی و باقی ماندن در یک سطح درآمد پایین رابطه‌ای قوی هم از نظر زمانی و هم از نظر پیش بینی آینده با تنش زندگی زناشویی دارد و تنش‌های زندگی زناشویی با میزان بالاتری از عدم انسجام زندگی مرتبط است.

در نهایت بایستی عنوان کرد این فرضیه که انتظار می‌رود با بالا رفتن پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رضایت زناشویی بالاتر رفته، میزان انسجام خانوادگی نیز افزایش یابد، تأیید می‌شود.

علاوه بر این، با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مشخص شد که بین میزان دینداری والدین و انسجام خانوادگی همبستگی معنی داری وجود دارد. نتایج این پژوهش با رویکرد ویلکینسون، ادی، لوینگر و... همخوانی دارد. اما، تأثیر دینداری بر انسجام خانوادگی دارای شدت زیادی نمی‌باشد و این امر می‌تواند به دلیل وجود تأثیر یکسری عوامل دیگر از جمله ساختار قدرت، نوع روابط یا پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر روی خانواده‌ها باشد که به نحوی در کارکرد دین مداخله می‌کنند. به عبارتی، نمی‌توان گفت که لزوماً یک خانواده فقیر مذهبی دارای انسجام بالایی است، زیرا ممکن است یک عاملی مانند پایگاه اقتصادی- اجتماعی کارکرد دین را ضعیف کرده و انسجام آن را پایین آورد و برعکس. از طرفی، در رابطه با ابعاد دینداری یافته‌ها حاکی از آن است که در بعد نمودهای اجتماعی و بعد باورها و اعتقادات دینی در سطح متوسط به بالا، ولی در بعد التزام و عمل به وظایف دینی مانند شرکت در نماز جمعه، شرکت در نماز جماعت، خواندن قرآن و... از دیگر ابعاد ضعیف‌تر

بوده و در سطح متوسط به پایین می‌باشد. و این مسأله مؤید این مطلب می‌تواند باشد که والدین و جامعه نسبت به انجام فرایض دینی مثل نماز و روزه و... بایستی حساس‌تر شده و نسبت به انجام آن‌ها مصّر باشند. در واقع، والدین از طریق برخوردهای مناسب و عناصر و واحدهای فرهنگی و عقیدتی نیز، از طریق انجام دادن کارکرد خود به نحو صحیح، می‌توانند برای رسیدن به این هدف مهم کمک کنند.

پیشنهادات:

- با توجه به ماهیت نسبتاً متفاوت تغییرات و تحولات در خانواده‌ها، انجام تحقیقاتی از این دست در شهرهای دیگر و مقایسه‌ی آن‌ها با همدیگر پیشنهاد می‌شود که نتایج این بررسی‌ها می‌تواند در زمینه‌ی سیاست‌گذاری‌های مربوط به خانواده و عوامل مؤثر بر آن مفید واقع شود.

- هم‌چنین، پیشنهاد می‌شود به منظور شناخت دقیق‌تر مسایل مربوط به انسجام خانواده و بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، علاوه بر نظرات والدین، نظرات فرزندان نیز مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع

- آراسته خو، محمد(۱۳۸۱)، " نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی- اجتماعی، تهران، چاپخش، نشرگستره.
- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۰)، جامعه شناسی توسعه، تهران: نشر کلمه.
- اعزازی، شهلا(۱۳۸۱)، " جامعه‌شناسی خانواده"، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- بنی جمالی، ش.، نفیسی، غ.، و یزدی، س.م. (۱۳۸۳). ریشه یابی علل از هم پاشیدگی خانواده ها در رابطه با ویژگی های روانی - اجتماعی دختران و پسران قبل از ازدواج. مجله علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز. دوره سوم، سال یازدهم، شماره های ۱ و ۲، ۱۴۳-۱۷۰.
- بنی فاطمه، حسین و طاهری تیمور لویی، طاهره (۱۳۸۸)، " تعیین عوامل اجتماعی- فرهنگی مرتبط با میزان رضایت از زندگی زناشویی در میان زنان متأهل شهر آذرشهر، جامعه‌شناسی، سال اول، شماره دوم، ۷- ۲۹.
- توسلی، افسانه و مدیری، شیده (۱۳۸۹)، " بررسی جامعه‌شناختی پایگاه اقتصادی- اجتماعی زوجین بر هرم قدرت در خانواده"، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال چهارم، شماره دوم، ۷۸- ۱۰۱.
- چلبی، مسعود (۱۳۸۰)، " نقش خانواده به عنوان عامل و مانع بزهکاری نوجوانان (با تکیه بر نظم خانواده)"، پژوهش‌نامه علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۹، ۹۵-۱۳۲.
- جوانمرد، کرم الهه، ۱۳۹۰، پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده و بزهکاری نوجوانان، تهران، انتشارات جامعه شناسان.
- رحمت‌اللهی، فرحناز و فاتحی زاده، مریم و احمدی، سید احمدی (۱۳۸۵)، " مقاله آسیب شناسی زندگی زناشویی"، فصلنامه تازه های روان درمانی، سال یازدهم، شماره ۴۱ و ۴۲.
- رزمی، محمدرضا (۱۳۸۳)، " بررسی تأثیر انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر شکل‌گیری هویت در جوانان و نوجوانان شهر شیراز"، فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۷، ۱۳۰- ۱۱۴.
- سامانی، رضویه، سیامک و اصغر (۱۳۸۶)، " رابطه همبستگی خانوادگی و استقلال عاطفی با مشکلات عاطفی"، مجله پژوهش در سلامت روان‌شناختی، دوره اول، شماره اول، ۳۰-۳۷.
- سامانی، سیامک (۱۳۸۷)، " تهیه و طراحی مقیاس فرآیندهای خانوادگی برای خانواده‌های ایرانی"، مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالینی ایران، سال چهاردهم، شماره ۲، ۱۶۲-۱۶۸.

- عنایت، دسترنج، سلمانی، حلیمه و منصوره و فائز (۱۳۹۰)، "بررسی عوامل مرتبط با اختلافات خانوادگی"، فصلنامه زن و جامعه، سال دوم، شماره اول، ۱-۲۰.
- کیهان (۱۳۹۱)، روزنامه، شماره ۲۰۳۳۸.
- میشل، آندره (۱۳۵۴)، "جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج"، ترجمه فرنگیس اردلان، تهران: چشمه.
- مازلو، آ (۱۳۶۷)، "انگیزش و شخصیت"، ترجمه: ا، میری، گروه ترجمه بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، چاپ اول.
- محسنی، م و صالحی، ب (۱۳۸۲)، "رضایت اجتماعی در ایران، تهران انتشارات آرون.
- میراحمدی زاده، ع.ر.، نخعی امرودی، ن.، طباطبایی، س.ح.ر. و شفیعیان، ر (۱۳۸۲)، "رضایتمندی زناشویی و تعیین عوامل تأثیرگذار بر آن در شیراز، اندیشه و رفتار، سال هشتم، شماره ۴، ۵۶-۶۳.
- مهدوی، صبوری خسروشاهی، محمد صادق و حبیب (۱۳۸۲)، "بررسی ساختار توزیع قدرت در خانواده"، مجله مطالعات زنان، سال اول، شماره ۲، ۲۷-۶۶.
- مظفری، افسانه و سعید، محمدی صادق (۱۳۸۹)، "نقش پایگاه اقتصادی- اجتماعی نوجوانان در خشونت‌پذیری از سریال‌های تلویزیونی (مطالعه موردی: نوجوانان زاهدانی)"، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال چهارم، شماره سوم، ۷۲-۹۵.
- Barber Brian K.& Buehler Cheryl. (۱۹۹۶). "aamily hhhiii nn nnd Ennnnnnnn n Differnt nntt rsss, Diffnnrt Effccts", uuuraal of marriage and the family, vol. ۵۸, may: ۳۳۳-۴۴۱.
- Clyde Tucker and Leslie Miller. (۱۹۹۳). "Teeirra ooeee ooeeeeold communications study: family cohesthe level of knowledge about xeeeee,"uuraau of lbrr ttatitt iss, Clyee Tcckrr, BSS, ۲ Massachusetts Ave., N.E. Rm ۴۹۱۵, Washington, DC. ۲۱۲۱۲:۷۴۷-۹۴۲
- Lauer, Ropert, H. (۱۹۹۸). Social Problems and the Quality of Life, New York: McGraw-Hill.
- Luca volonte.(۲۰۰۰). "Invnnnnm in family hhhiii nn ss a eevll ppmnt fofoo in timooof criii "" , ltl y, Grup of tee Eooœenn Pooll " s Prr ty, ۱-۱۲.
- Olson, D.H. (۱۹۹۹). Circumplex Model of Marital and Family Systems. Family Social Science, University of Minnesota, ۲۹۰ McNeal Hall, St. Paul, Minnesota.
- Ritzer, G.(۲۰۰۴). Handbook of Social Problems: A Comparative International Perspective, Sage Publications.

- Reza Javadian. (۲۰۱۱). A comparative study of adaptability and cohesion in families with and without a disabled child, Islamic Azad University Khomeinishahr Branch, Daneshjou Blvd, Isfahan, ۸۴۱۹۱۶۹۴۱۱, Iran.

